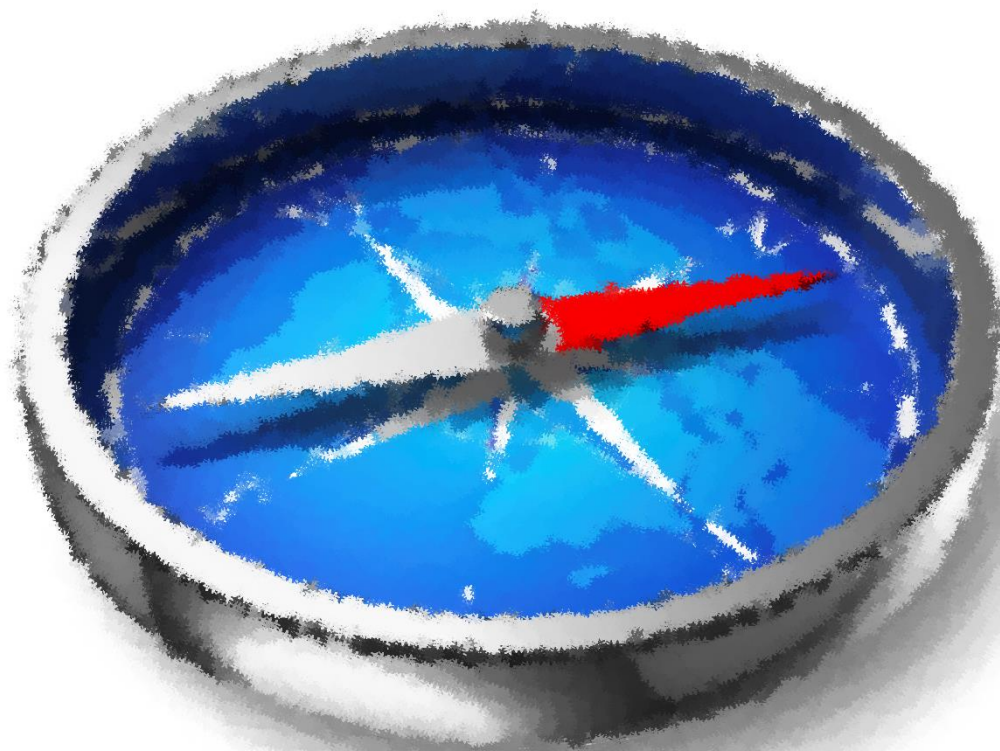

נגב 2048

"המדרם" לתכנון הנגב

יוהן אטלן ושירה הרדן

תוכן עניינים

1. רקע

- א. מועצת הנגב
- ב. תנועת אור
- ג. ישראל 2048 : המהלך הארצי
- ד. נגב 2048
- ה. סקירת התהליך והתוצרים
- ו. רשימת השותפים לעיצוב האג'נדה

2. מושגי מפתח

מושגים מעולם התכנון והפיתוח הכלכלי שנעשה בהם שימוש לאורך התהליך

3. "המדרם" לתכנון הנגב

- א. ערכים מנחים
- ב. עקרונות תכנוניים
- ג. מנועי הצמיחה

רקע

א. מועצת הנגב

"מועצת הנגב" היא ארגון אזרחי, המורכב מראשי רשויות, נציגי ציבור, נציגי מוסדות עוגן ומגזר עסקי מקומיים. היא שואפת לייצג את כלל תושבי האזור, להשמיע את קולם ולבטא את צרכיהם אל מול משרדי הממשלה השונים ואל מול קובעי מדיניות.

"מועצת הנגב" רואה את עיקר יעודה בהשפעה וקידום מדיניות תומכת נגב התורמת להעלאת איכות החיים ולשגשוגן של כלל הקהילות בנגב בכל תחומי החיים השונים והמגוונים. המועצה לקחה על עצמה לפעול יחדיו במסגרת משותפת ולקדם אינטרסים אזרחיים המצויים בקונצנזוס. התארגנות חיונית זו שנוסדה על ידי תושבים, נבחר ציבור ואנשי מפתח מהאזור, ייחודית ומשלימה את סך המסגרות הפועלות באזור.

בכדי לקדם מטרותיה מועצת הנגב פועלת בשלושה אפיקים:

- א. **עיצוב מדיניות** - מועצת הנגב פועלת לחבר בין כלל השחקנים האזרחיים ובעלי העניין לתהליכים שונים של גיבוש, עיצוב וניסוח מדיניות בתחומים שונים המשפיעים על איכות החיים באזור.
- ב. **ניטור מדיניות** - המועצה פועלת למעקב ובקרה אחר תהליכי יישום של מדיניות ממשלתית ובפרט, החלטות ממשלה רוחביות הנוגעות לכלל הנגב.
- ג. **קידום מדיניות** - המועצה פועלת בעצמאות קמפיינים ממוקדים בזירות הפוליטיות, ממשלתיות, ציבוריות והן במישור המשפטי ותכנוני בכדי לקדם את מדיניותה.

ב. תנועת אור

תנועת אור הוקמה בשנת 2002 במטרה לקדם את מדינת ישראל על ידי יישוב ופיתוח הנגב והגליל. היעד המרכזי של הארגון הוא להפוך את הנגב והגליל למרכזי חיים עצמאיים ומשגשגים, אשר יהוו אבן שואבת לכלל חלקי האוכלוסייה ויהיו מנוע לצמיחה לאומית. תנועת אור סייעה לאורך השנים במעבר של למעלה מ-45,000 מתיישבים לנגב ולגליל ומפעילה את

מרכז המידע היחיד בישראל שמסייע מצד מאחד לאזרחים למצוא את ביתם החדש ולהשתלב בהצלחה בנגב ובגליל.

התנועה פועלת בשלושה מישורים עיקריים:

- א. **אסטרטגיה** – יצירת התכנית הלאומית 'ישראל 2048-עתיד משותף', ופיתוח כלים אסטרטגיים ותכנוניים עבור מקבלי ההחלטות במדינה, שיסייעו בתכנון ארוך טווח, מבוסס חזון, בכל תחומי החיים (ביניהם: דיור, תחבורה, תעסוקה, סביבה וכו') ברמה הלאומית, האזורית והעירונית.
- ב. **מידע והסברה** – איסוף ומתן מידע מקצועי ונגיש אודות תחומי החיים בנגב ובגליל ופעילות הסברה, מחקר ושיווק לטובת שינוי תודעה בנוגע לאזורים אלו.
- ג. **התיישבות** – יצירת היצע מגורים זמין ומזמין והנעת תהליכי אכלוס ביעדים לאומיים נבחרים.

ג. ישראל 2048 | המהלך הארצי

אוכלוסיית ישראל צומחת בקצב ייחודי – עד שנת 2048 אנו צפויים להגיע לכ-17 מיליון תושבים, כאשר 13 מיליון מהם יתגוררו בין נצרת לקריית גת, בעוד שכ-4 מיליון בלבד צפויים להתגורר בנגב ובגליל. לפי התחזיות הנגב והגליל, שמהווים 75% משטחה של מדינת ישראל, יאכלסו רק 25% מהתושבים ומדינה שלמה תהיה תלויה במרכז כלכלי אחד – תלות שתיוצור פערים ואובדן כולל באיכות החיים של כולנו.

לאור המגמות המסתמנות, פוטנציאל ההנהגה והמחקרים התומכים – הנגב והגליל מהווים קרקע פורייה ובשלה לצמיחה בקנה מידה לאומי.

- ◆ **החזון:** מדינת ישראל מעצימה את אפשרויות פיתוחה בעתיד, ממקסמת את פוטנציאל הצמיחה שלה; משגשגת במגוון תחומי החיים, בכל האזורים ועבור כלל תושביה.
- ◆ **המטרה:** הפיכת הנגב והגליל למנועי צמיחה לאומיים ולמרכזי חיים עצמאיים שיהוו אבן שואבת לאוכלוסייה המחפשת איכות חיים, הזדמנויות להגשמה עצמית וערכית בישראל.
- ◆ **עקרונות המיזם:** מיזם 'ישראל 2048-עתיד משותף' שואף לייצר מהלך לאומי לגיבוש סדר עדיפויות ותכנית פעולה מוסכמת, ארוכת טווח, מוכוונת חזון, ליצירת שני מרכזי חיים חדשים, שווים, ומשגשגים בישראל- בנגב ובגליל.
- ◆ **היעד:** בשנת המאה למדינה, הנגב והגליל יהוו בית ל 8 מיליון אנשים, 3.5 מיליון בנגב ו 4.5 מיליון בגליל (כולל חיפה), החיים בשני מרכזים נוספים.
- ◆ **התוכנית:** לפתח וליישב את הנגב והגליל, כך שיהפכו למרכזי חיים עצמאיים ומשגשגים, אשר יהוו אבן שואבת לאוכלוסייה המחפשת איכות חיים והזדמנויות להגשמה עצמית וישמשו כמנוע להתפתחות וצמיחה לאומית.
- ◆ **תכנית העבודה:** התכנית התמקדה עד כה בארבעה תחומים מרכזיים אשר דורשים את מירב משאבי הקרקע, התקציב והזמן, התכנון והיישום: **דיור, תחבורה, תעסוקה, וסביבה ותפעל במהלך השנה הקרובה בתחומי חיים נבחרים נוספים, ביניהם**

חינוך, בריאות ותרבות ובכך לייצר יתרון יחסי בעיירות הפיתוח ובערים הערביות והחרדיות, בהיבטי החינוך, התרבות והבריאות.

ד. נגב 2048 | המהלך האזורי

הזרוע הנגבית של ישראל 2048: תהליך היועצות מכון עיצוב מדיניות בהובלת מועצת הנגב בשותפות עם תנועת אור עם מובילים, מומחים, מוסדות, ארגונים, וגופים מהנגב, אשר פעלו יחד לנסח במשותף תשתית תכנונית אשר מטרתה לסייע למדינה, לרשויות המקומיות, לארגונים ולגופים השונים בהיערכות לאתגרי העתיד.

- ◆ **המטרה:** יצירת מצפן (מזרם!) תכנוני לנגב ע"י ניסוח משותף של עקרונות תכנון ל-30 השנים הבאות, לאור תוכנית ישראל 2048.
- ◆ **התוצר הרצוי:** נייר יסוד המציג את החזון האזורי כנגזרת של התוכנית הלאומית, באמצעות עקרונות תכנוניים ויוזמות רצויות המהוות מנועי צמיחה אזוריים. נייר היסוד יניח עקרונות מוסכמים לסדר יום נגבי, ויהיה תוצר של תהליך משותף הכולל: תהליך היועצות נרחב, מפגשי הצוות המוביל, מפגשי ביניים, עיבוד התובנות.
- ◆ **לוח הזמנים הכללי:** בכדי שה**מיזמים** יהוו **מנועי צמיחה משמעותיים**, ויוכלו להוביל אותנו **למפת העתיד הרצויה של נגב 2048**, עלינו לפתח אותם כתשתית ב-3 השנים הקרובות:

ה. סקירת התהליך והתוצרים

מתודולוגיה כללית

- בבסיס השיטה עומד תהליך למידה, חשיבה והיועצות מעמיקה בשיתוף אנשי ונשות מפתח מהנגב – בעלי עניין, מובילים, מנהיגים מכלל הקהילות והארגונים בנגב, מגזר ציבורי, פרטי ועמותות – ובנייה משותפת של מסמך תכנוני. המהלך על בסיס זה להלן:
- א. הנחת התשתית הערכית למהלך עם 40 השותפים והשותפות המובילים.
  - ב. היועצות אינטרנטית נרחבת באמצעות ממשק "תובנות".
  - ג. ניסוח עקרונות תכנוניים.
  - ד. גזירת היוזמות שיהוו מנועי צמיחה.
  - ה. ניסוח המסמך התכנוני.

מודל המהלך ותמצית אבני הדרך המרכזיות להלן:

1. מפגש ראשון | 14.10.18

במפגש הראשון, בו נכחו כ-30 מהשותפים המובילים, נעשתה היכרות ראשונית עם היסודות של פרויקט ישראל 2048, וכמו כן, היכרות ורישות בין השותפים. התקיים דיון וסיעור מוחות שבסופו נבחרו הערכים הבסיסיים שלאורם יתעצבו העקרונות התכנוניים. בנוסף לכך, התקיימה התנסות ראשונית בכתיבת עקרונות תכנוניים.

2. תהליך היועצות אינטרנטי | נובמבר 2018

לאורך חודש נובמבר ניהלנו תהליך היועצות אינטרנטי באמצעות ממשק "תובנות", עם כ-300 אנשי ונשות מפתח שהינם מומחים, בעלי עניין, ובעלי תפקידים מכלל המגזרים, העוסקים בנגב באופנים שונים. תהליך זה גובה במפגשים אישיים ממוקדים להעמקה. התהליך הניב כ-20 תובנות מרכזיות תחת שלושה שדות:

- א. הנגב כמקום מחבר ומאחד
- ב. הנגב כמרחב מדברי
- ג. הנגב כמרחב לחדשנות

3. מפגש שני | 17.2.19

מטרת המפגש, בו נכחו כ-30 מהשותפים המובילים, הייתה לחדד, לתעדף ולתקף את התובנות השונות שנוסחו, ולהתחיל במלאכת שרטוט מפת העתיד הנגבית. במפגש הושם דגש על ניסוח עקרונות תכנוניים, ועל ניסוח ראשוני של פרויקטי עוגן צמודי מפה, שמיועדים לתפקד כמנועי צמיחה אזוריים. המפגש התחיל בשלוש הרצאות טד קצרות ומרתקות של תומר גוטהולץ (מתכנן מחוז דרום במנהל התכנון), שי טחנאי (רכז שימור טבע מרחב דרום, החברה להגנת הטבע) ויותם צוקר (מייסד טק 7).

4. ניתוח העקרונות | ינואר 2019

במהלך חודש ינואר נעשו כ-5 פגישות אישיות ממוקדות סוגיות, שמטרתן להעמיק ולהרחיב את היוזמות, ואת העקרונות התכנוניים.

5. מפגש שלישי | 26.2.19

מטרת המפגש, בו נכחו כ-25 מהשותפים המובילים, הייתה פיתוח ועיבוי היוזמות כמנועי צמיחה בעלי אימפקט כלכלי וחברתי, וחיבורן לעקרונות התכנוניים. המפגש התמקד ב-5 יוזמות הרלוונטיות ביותר לתרומת המשתתפים והמשתתפות בתקופה הקרובה. כמו כן, על מנת לנצל את הזדמנות ההשפעה ערב הבחירות, התקיים פאנל מתמודדים לכנסת, שכלל חמש דמויות נגביות.

6. מפגש רביעי | 17.6

המפגש המסכם של המהלך התנהל לאור שלוש מטרות מרכזיות:
(א) שיתוף ידע בתהליך שנעשה: סקירה ועדכונים שוטפים.
(ב) התכוונות משותפת ליישום.

(ג) סיכום התהליך המשותף.

על כן, סיכמו את המהלך הנגבי שנעשה עד כה, ודיברנו על המהלך הארצי והאימפקט שלו כמקור השראה והנעה. כמו כן, כל אחד מהמשתתפים התייחס לאופן בו המהלך מתחבר לעשייה היומיומית שלו.

1. 60 השותפים והשותפות לנגב 2048

ע"פ סדר א-ב

אבי בוחבוט	יו"ר אגודת הסטודנטים, מכללת קיי
אביב חצבני	מנהל מרחב דרום, התאחדות התעשיינים
אדי זנסקר	רכז פורום ארגוני הצעירים, מועצת הנגב
אודליה קרצ'י	מנכ"לית, קרן נס
אורטל אלון	מנכ"ל, המלאכה והתעשייה בנגב
אורי פינטו	מנכ"ל אשכול נגב מערבי
אורית שגיא	
אלי אביסרור	יו"ר ארגון הקבלנים בנגב
אליעזר יעקב	מנכ"ל אשכול נגב מזרחי
אמנון בן דהן	
אסף אקסלרוד	רכז פיתוח דמוגרפי מרכז צעירים, מועצה מקומית מצפה רמון
אסף רז	יועץ, שתיל
אתי לוצאטו	בעלים של לוצאטו את לוצאטו
בלה אלכסנדרוב	מנכ"לית יוצאת, עמותת 'ארץ עיר'
גפן אלחיאני	רשות התארגנות המזר השלישי בנגב, מועצת הנגב
דוד פלמח	
דורון אשטן	מנהלת מעברים, נגב מערבי
הרב ישראל גרשטנקורן	
דיו אופק	מייסד ומנכ"ל CDI
חיים היימס	רקטור, אוניברסיטת בן גוריון
חיר אלכז	מנכ"ל שותף, 'אליק'
טל אל על	סגן ומ"מ ראש העיר באר שבע
טל סלובו ברבי	מנהלת מעגל התעסוקה
יואל חבין	מנהל היחידה לפיתוח כלכלי, אשכול נגב מזרחי
יובל סתיו	מנהל תחום כלכלה ופיתוח עסקים, אשכול נגב מערבי
יתם צוקר	מנהל ומייסד, TECH-7
יפעת זמיר	
יצחק (קיי) אהרונוביץ'	מתכנן, מרכז מנדל למנהיגות בנגב
מאיה הופמן	מנהלת האתר ב"ש, EMC
מוחמד אבו ג'אפר	מנהל תוכנית, רואד
מוחמד אבו עשיבה	מנהל אזור דרום, ריאן
מוחמד אלבדור	מבקר, מועצת לקייה ותל שבע, ריאן
מוחמד אלעמור	מנכ"ל, החברה הכלכלית רהט
מיכל רייקין	
מרים שרת	
מתן יפה	מנכ"ל, 'כוכבי המדבר'
ניבה ראם	מנכ"לית, עמותת 'קולות בנגב'
נעמה רחמים	
סאד אליאס	מנהל פרויקטים, אשכול הנגב המזרחי
עדי אהרוני	יו"ר אגודת הסטודנטים, אוניברסיטת בן גוריון
עדי וולפסון	ראש היחידה לקשרים אקדמיים בינלאומיים, מכללת סמי שמעון
עדי לוי	מנהלת אזור, שגרירי רוטשילד
עמוס אליה	איגוד הקבלנים
עמיצור דמרי	מנהל צמיחה כלכלית, אופקים
עמרי ידלין	
פתימה עטאונה	
פרופ' ארז צפדיה	ראש המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית, מכללת ספיר
צביקה אלוש	מנכ"ל, צבי תקשורת
קרן דורון כץ	מנהלת תחום ממשל מקומי ושותפי פעולה אזוריים, 'ג'וינט - אלכ"א'
רועי לביא	אדריכל העיר, עיריית באר שבע
רותי נשיץ	מתכננת מחוז דרום, רשות הטבע והגנים
רחל קרטושבסקי	ראש צוות במנהל התכנון, מחוז דרום
שי סחנאי	החברה להגנת הטבע
שיפרה קירשנבאום	מנהלת מחוז, משרד העלייה והקליטה - מחוז הדרום ירושלים
שירן עדי קלר	מנהלת תחום תיירות ותרבות, הרשות לפיתוח הנגב והגליל
תומר גוטהלף	מתכנן מחוז דרום
צוות נגב 2048	
אורי רט	ראש מטה, תנועת אור
אפרת דנציגר	רשות GIS, תנועת אור
אפרת לוי	רשות משאבי אנוש, תנועת אור
דגנית פיניאן	מנהלת מרכז מבקרים, תנועת אור
יאיר שרף	מנהל אגף התיישבות, תנועת אור
יוהן אטלן	מנכ"ל מועצת הנגב
יסמין אוחנה	עוזרת מנכ"ל ושותפיות, תנועת אור
ליאת בויקו עובדיה	מנחת התהליך, מועצת הנגב
מעין אפריים	מנהלת פרויקטים אסטרטגיים, תנועת אור
רוני פלמר	מנכ"ל תנועת אור
שירה הרזן	מועצת הנגב
שרון בראל	מנהלת קהילות, תנועת אור

1. מושגי מפתח

בחרנו להקדיש פרק מלא לרשימה של מושגי המפתח אשר עלו לאורך כל התהליך, במפגשים, בהרצאות ששמענו ובשיחות התייעצות שקיימנו. מושגי מפתח אלו מהווים מעיין שפה תכנונית שנוצרה בתהליך גיבוש המדיניות.

◆ **אזור**

אזור הוא יחידה מרחבית תחומה, שגבולותיה מקיפים לרוב תת-יחידות תחומות נוספות, קטנות יותר. מקור התחימה לרוב בעל שורשים היסטוריים בעלי מרכיבים גאוגרפיים וחברתיים גם יחד. בהסתכלות חברתית-פוליטית, אזור נתפס לרוב כמקום פוטנציאלי לצרכי משילות ותכנון כלכלי או כמרחב שיש לטפח בקרבו מעורבות אזרחית פעילה.

◆ **אזוריות**

אזוריות היא פעולה אקטיבית שמטרתה קידום ופיתוח היבטי חיים שונים במערכת האזורית. כלומר, אזור הוא הגדרה של המקום ואזוריות היא הפעולה שקורית בכל אזור ואזור. מערכת אזורית היא רשת של יחסים במרחב נתון בין שחקנים וקהילות שונות אשר לכל אחד ואחת יכולות ותפקידים שונים. צמיחתו של אזור תלויה בכוחם וביכולתם של השחקנים והקהילות השונות, אך גם בעוצמת יחסי הגומלין ביניהם. מדיניות ממשלתית המעודדת אזוריות היא מדיניות אשר ת, פועלת לחיזוק יחסי הגומלין בין השחקנים והקהילות באזור.

◆ **אקו-סיסטם**

מרחב הנוצר ממפגש בין מגוון מערכות הפועלות ברבדים שונים. המערכות עצמאיות ובו בזמן מייצרות תלות והשפעה הדדית. המרחב בר-קיימא, דינאמי ונמצא בהתהוות מתמדת. אקו-סיסטם אזורי הוא מכלול יחסי הגומלין, התלות וההשפעה של השחקנים הפועלים באזור. אקו-סיסטם אזורי חזק הוא מרחב מרובה שחקנים אשר לכל שחקן בו תפקיד ייחודי המייצר ערך עבור שחקנים אחרים, כך שהשלם גדול על סך חלקיו. חוסנו הכלכלי של אזור ויכולתו לשגשג תלויה בין היתר, במידת חוזקו של האקו-סיסטם האזורי.

◆ **אתגר הכפלת האוכלוסייה**

תוך 30 שנה תכפיל ישראל את גודל אוכלוסייתה ובשנת 2048 (שנת היעד) תמנה כ-17 מיליון תושבים. הכפלת האוכלוסייה צפויה להוות אתגר משמעותי שכן התוכניות הממשלתיות הקיימות חסרות תשתיות פיזיות ותשתיות של שירותים חברתיים התואמים את קצב גידול האוכלוסייה הצפוי. אתגר הכפלת האוכלוסייה מתייחס גם לשינויים בתמהיל האוכלוסייה הצפוי לשנת היעד בה כ-50% מאוכלוסיית המדינה יהיו חרדים וערבים. המדיניות הממשלתית הנוכחית מסתכמת בעיקר על כוחות השוק אשר יעצבו את תמונת המצב הדמוגרפית העתידית. ללא התערבות ממשלתית משמעותית צפויים כ-75% מתושבי המדינה להתרכז באזור מרכז הארץ תוך פגיעה ממשית באיכות החיים של אזור זה (צפיפות, פקקים, מחירי דיור זיהום אוויר וכד'), תוך הרחבת הפערים הקיימים בין אזור המרכז והפריפריה, כך שלמעשה תיווצרנה שתי כלכלות: האחת עשירה וצפופה יותר על המידה, והשנייה ענייה, דלילה באוכלוסייה.

◆ **המרכזים החדשים של ישראל**

המרכזים החדשים של ישראל הם הפרדיגמה העומדת בבסיס מיזם "ישראל 2048" ולפיה, בכדי לאפשר איכות חיים טובה יותר לכלל תושבי מדינת ישראל ולאור אתגר הכפלת האוכלוסייה, יש לשנות את המדיניות הממשלתית הנוכחית המקדמת הלכה למעשה מדינה חד מרכזית ובמקומה לפעול ליצירתם של 2 מרכזים חדשים בישראל אשר יהוו אלטרנטיבה מטרופולינית לאזור תל אביב, זאת על ידי התערבות ממשלתית מאסיבית שעיקרה תכנון ממשלתי אשר יספק מענה הולם לאתגר הכפלת האוכלוסייה תוך יצירת חוסן כלכלי וחברתי, והפיכתה של ישראל לחברה דמוקרטית, שוויונית וצודקת יותר.

◆ **הסעות המונים**

אמצעי תחבורה ציבורי המעביר כמות גדולה של נוסעים ממקום למקום במהירות ויעילות. מערכות כאלו כוללות רכבות, אוטובוסים, חשמליות וכו'.

♦ השטחים הפתוחים

שטח פתוח הוא הגדרה של אזור גאוגרפי על פי שימושי הקרקע שלו. הגדרה זו מתייחסת לשטח שאינו בנוי ואינו מפורץ על ידי עבודות עפר. מבחינת המעמד החוקי, נכללים בקטגוריה זו שטחי שמורות, טבע וגנים לאומיים, יערות, שטחים חקלאיים ושטחי בור. לשמירה על השטחים הפתוחים יש חשיבות קודם כל ברמה הסביבתית – בהגנה מפני מפגעים סביבתיים ובשמירה על צמחיה ובעלי החיים. כמו כן, חלק גדול מהשטחים הפתוחים הם חקלאיים, או משמרים בתוכם אתרי ארכיאולוגיים והיסטוריים. כמו כן, רבים מהשטחים הפתוחים מהווים מקור לפנאי לאוכלוסייה המקומית ותיירים, על כן ככל שגדל הזמן הפנוי בעולם המערבי – חשיבותם גם ברובד הזה גדלה.

♦ התחדשות עירונית

התחדשות עירונית היא תהליך לחידוש ושדרוג אזורים עירוניים ותיקים או מוזנחים לכדי סביבת מגורים מטופחת, איכותית ומודרנית. קיימות דרכים שונות בהן מתבצע התהליך: לעיתים הוא קורה באופן טבעי, ולעיתים ביוזמה של רשות ציבורית או גוף פרטי יזמי. מכנה משותף לרוב תהליכי ההתחדשות הוא עלייה באינטנסיביות של השימוש בקרקע, דרך ציפוף מכוון או טבעי של השימושים. פרויקטים להתחדשות עירונית כוללים תמ"א 38, פרויקטים לפינוי בינוי, שיקום שכונות. מכיוון שהתחדשות עירונית זקוקה למעורבות המגזר הפרטי, היא לרוב מתממשת באזורי ביקוש המאפשרים ליזמים, למשקיעים ולקבלנים רווח מינימאלי המהווה תמריץ למימושה.

♦ חדשנות

החדשנות, מאפיין מרכזי של רוב העבודות היצירתיות, היא יצירת ערך מוסף באמצעות פתרונות לצרכים גלויים, או באמצעות יצירת פתרונות לצרכים סמויים. פתרונות אלה מושגים על ידי פיתוח או שימוש במוצרים, תהליכים, שירותים או טכנולוגיות יעילים יותר או על ידי רעיונות בשלים שמתאימים לשווקים, מדינות, או חברות שמוכנות ומעוניינות לקלוט אותם. חדשנות שונה מהמצאה, בכך שהיא מתייחסת לשימוש בשיטה או ברעיון טובים יותר, בעוד שהמצאה מתייחסת לתהליך ולאופן היצירה של השיטה או הרעיון. חדשנות שונה גם משיפור, בכך שהיא עוסקת במשהו שנעשה מהותית באופן שונה ולא בעשיית אותם הדברים בצורה טובה יותר.

♦ יזמות

יזמות בהקשרה הרחב מבטאת גישה של הפרט לחיים והשימוש שהוא עושה במערכת של כישורים, מיומנויות ויכולות המכוונים אותו לחשוב על דברים חדשים ולגרום למימוש לרווחתו ולרווחת סביבתו. היזמות מבטאת מסרים של חדשנות ושל מימוש חלומות ורעיונות תוך מפגש בין מיצוי פוטנציאל אישי לבין מתן מענה לצרכים חברתיים סביבתיים. היזמות מייחסת חשיבות לטיפוח הפרט וצרכיו, אך גם מעודדת אותו לראות את מחויבותו לזולת. **יזמות עסקית** היא הליך ההוצאה לפועל של מכלול הפעולות הדרושות להקמתו וניהולו של עסק חדש, או של תחום פעילות חדש בעסק קיים. **יזמות חברתית** משתמשת בשיטות שמאפיינות את היזמות העסקית, אולם במטרה ליזום וליצור ארגונים והתאגדויות חדשות, שמטרתן להוות מענה לבעיות חברתיות וסביבתיות, ללא מטרת רווח בהכרח.

♦ יחסי מרכז פריפריה

מערכת היחסים בין המרכז לפריפריה מגדירים את יחסי הכוחות בין המרכז התרבותי, כלכלי והסימבולי ובין אזורים הנסמכים ותלויים במידה ניכרת בפעילות ובהשפעה של המרכז עליהם. במדינת ישראל, קיים מרכז אחד ובלבד מטרופולין תל אביב. מרכז זה מחזיק במרבית העוצמה הכלכלית והפוליטית של המדינה. עם הקמת המדינה ראו ממשלות ישראל את הצורך המשמעותי בפיתוח אזורי הפריפריה ונקטו במדיניות מכוונת של פיזור דמוגרפי, אשר התמקדה בהפניית העליות החדשות של יוצאי צפון אפריקה, אתיופיה וברה"מ לשעבר לאזורים אלו. קליטתם של גלי העלייה החדשים בעירות הפיתוח והיישובים השונים שהוקמו בכדי לממש מדיניות זו, יצרה פערים משמעותיים בין האוכלוסיות השונות בישראל והביאה לחיזוק הקשר בין המשתנה הגיאוגרפי למשתנה הסוציאקונומי בישראל (צמצום המוביליות החברתית) ולמעשה להרחבת אי השוויון בישראל.

♦ מדבור

מדבור הוא תהליך בו אזור יבש יחסית הופך להיות צחיח לחלוטין. בדרך כלל מלווה בהתייבשות מאגרימים ובהצטמצמות של מגוון הצומח והחי באזור. באזורי ספר המדבר תהליך זה גורם להתפשטות המדבר. תופעת המדבור מתרחשת בעיקר בשוליהם של מדבריות קיימות. מגמת ההתחממות של כדור

הארץ, צפויה להאיץ את תהליך המדבור ואת פיתוח המענים הטכנולוגיים לשימוש באנרגיה מתחדשת, טכנולוגיות טיהור והתפלת מים, חקלאות מתקדמת ופתרונות חכמים לבניה ומגורים. כאזור המדברי של ישראל, הנגב מהווה שדה ניסויי לחדשנות בתחומים אלו. בחזית זו עומדים פיתוחי הזנים העמידים, מערכות ההתפלה ומערכות ההשקיה היעילות ביותר בעולם. כל אלו עשויים להפוך את החיסרון המובנה של האזור ליתרון תחרותי בינלאומי ולהביא בשורה למדינות העולם המתפתחות וכן לצמצום הפליטות המזהמות בעולם.

◆ **מדד הפריפריאליות**

מדד הפריפריאליות מאפיין ומדרג רשויות מקומיות בישראל לפי מיקומן הגאוגרפי ביחס לריכוזי האוכלוסייה. המדד פותח על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ופורסם לראשונה בשנת 2008. רשות מקומית פריפריאלית מוגדרת כרשות מקומית מרוחקת משווקים, מקומות תעסוקה, מסחר, השכלה, פנאי וכדומה. ובכך, פריפריאליות היא ההפך ממרכזיות המגדירה את יתרון המיקום של רשות מקומית יחסית לכל הרשויות האחרות. המדד משמש כלי עזר להקצאת משאבים והטבות לרשויות מקומיות בעלות דירוג נמוך במדד זה, ומחושב על-פי שני מרכיבים עיקריים:

- א. מדד נגישות פוטנציאלית, המשקלל בין קרבת הרשות המקומית לכל הרשויות המקומיות בארץ (הנמדדת לפי הדרך הקצרה ביותר ביניהן בצירי התנועה) לבין גודל האוכלוסייה שלהן.
- ב. קרבה לגבול מחוז תל אביב, המדגישה את הקרבה של הרשות המקומית למרכז הכלכלי והעסקי של ישראל.

◆ **מדיניות פיתוח מונו-צנטריות**

מדיניות פיתוח מונו-צנטרית (חד-מוקדית) מתארת התמקדות בפיתוח מרחב שבמרכזו עומד מוקד אחד. המדיניות הממשלתית מקום המדינה מבוססת תפיסה מונו-צנטרית, תפיסת של "מדינה בעלת מרכז אחד". השקפה זו משפיעה על אופן המחשבה של משרתי הציבור, המנהיגים והציבור הרחב, ובאה לידי ביטוי במבנה הפוליטי והממשלי. כמו כן, היא משפיעה בפועל על אופן חלוקת המשאבים ועל המנגנונים הממשלתיים השונים בבואם להתמודד עם אתגרי אזורי "הפריפריה".

◆ **מדיניות פיתוח פולי-צנטרית**

מדיניות פיתוח פולי-צנטרית (רב-מוקדית) מתארת התמקדות בפיתוח מרחב שמכיל מספר מרכזים. מדיניות הפיתוח הפולי-צנטרית היא הלב הפועם של ישראל 2048. אנו מאמינים שהגיעה העת לזנוח את המדיניות החד-מרכזית של המדינה, ולעבור למדיניות המקדמת ריבוי של שלושה מרכזים:

- א. תל אביב וירושלים כמרכז מטרופוליני גדול.
- ב. באר שבע והסביבה כמטרופולין דרומי.
- ג. חיפה והסביבה כמטרופולין צפוני.

◆ **מטרופולין באר שבע**

המטרופולין הוא אוסף גדול של יישובים עירוניים וכפריים המקיימים זיקות בעוצמות שונות אל עיר אם, שעל שמה קרויה לרוב המטרופולין. המטרופולין מהווה מרכז תרבותי-כלכלי-חברתי ומספק רבים מהשירותים לתושבי היישובים הפרבריים בתחומו. מיקומה של **באר שבע** בצומת דרכים אסטרטגי, הן בהיבט הלאומי והן בחיבור ובקשרים הבינלאומיים העתידיים, הופכים אותה היום למטרופולין בהתהוות. יכולתה של באר שבע להפוך למטרופולין חזק תלויה בין היתר בפיתוח תשתיות תחבורתיות המחברות בין חלקי המטרופולין.

◆ **מנוע צמיחה**

מנוע צמיחה הוא כינוי לגורם שמהווה זרז עוצמתי לצמיחה. לרוב, נשתמש במושג בהקשרים כלכליים, אך ניתן לשאול אותו להקשרים אחרים – חברתיים, קהילתיים, תרבותיים וכן הלאה. בנגב 2048, מנועי הצמיחה הם מיזמים מקומיים ואזוריים, אשר נוסחו וגובשו על ידי שותפי המהלך לאור התשתית הערכית, ובצמוד לעקרונות התכנוניים שהוגדרו בתהליך המשותף.

◆ **מרחב כפרי**

מרחב המתאפיין בהתיישבות כפרית. כפר הוא דפוס התיישבות אנושי שמתבסס על חקלאות, התיישבות מצומצמת ומוגבלת, ומיקום באזור ספר. עד למהפכה התעשייתית ועידן היה הכפר צורת ההתיישבות של מרבית האוכלוסייה האנושית. סוגי הכפרים, או צורות ההתיישבות, במרחב הכפרי הישראלי רבים ומגוונים.

◆ **מרחב עירוני**

מרחב המתאפיין בהתיישבות אורבאנית. עיר היא דפוס התיישבות אנושי המתאפיין בצפיפות גבוהה ובריכוז גבוה של אוכלוסייה ליחידת שטח, ביחס לצורות התיישבות אחרות. עיור – התהליך הדמוגרפי בו עוברת אוכלוסייה מיישובים כפריים לסוגים שונים של התיישבות עירונית – החל להתרחש כתהליך מאסיבי במהלך המהפכה התעשייתית. העיר גדולה באופן משמעותי מהכפרים שמסביבה ומהווה מרכז כלכלי, תרבותי ודתי לסביבתה. לעיר בסיס כלכלי המושתת בדרך כלל על מסחר, שירותים, מלאכה ותעשייה, בניגוד לכפר, המושתת על חקלאות.

◆ **נגב**

קו קריית גת דרומה עד אילת

◆ **נגישות**

נגישות היא מידת התאמתה של מערכת לשימושם של אנשים בעלי יכולות גופניות, נפשיות ושכליות מגוונות ככל האפשר, לרבות אנשים שהיכולות שלהם באחד מתחומים אלה נמוכות עד כדי לקויות. הנגישות היא תת-תחום של השמישות - התחום העוסק בהתאמת המערכת לשימושם של אנשים רבים ככל האפשר.

◆ **עוגן תעסוקתי בר-קיימא**

עוגן תעסוקתי הוא מוקד כלכלי תעסוקתי המייצר אלפי משרות במעגלי השפעה שונים סביבו. עוגן בר-קיימא הינו מוקד תעסוקתי שהתפתחותו אינה תלויה בגורמים חיצוניים משום שהוא מבוסס על נכסים מקומיים ייחודיים שלא ניתן להעתיקם למקום אחר. כך למשל, תעשיית המחצבים בנגב, או האקו-סיסטם של ההייטק בעמק הסיליקון. בהקשר תכנוני, נמל תעופה בינלאומי בנגב, יהפוך לעוגן תעסוקתי צומח ובר-קיימא.

◆ **עירוב שימושים**

עירוב שימושי קרקע הוא מדיניות תכנונית לשילוב כמה שימושים כדוגמת דיור, מסחר, תעסוקה ושימושים ציבוריים, באותו המרחב – החל מרמת הבניין, דרך הבלוק העירוני והרחוב ועד רמת השכונה או האזור. זאת, בניגוד לתכנון המודרניסטי שדגל בהפרדה בין מגורים, מסחר ותעסוקה. היתרונות העיקריים בעירוב שימושי מסחר תעסוקה ומגורים:

- א. הפיכת הסביבה לבטוחה יותר, בזכות תנועת אנשים ברוב שעות היממה, וכן סיוע ביצירת תחושת קהילה מוגברת בשל האינטראקציה החברתית שתנועה זו מייצרת.
- ב. מייצר 'עיר קומפקטית' המאפשרת הליכה רגלית ומגבירה את תנועת האנשים במרחב, התומכת בכלכלה המקומית.
- ג. מאפשר חסכון בהוצאות הנסיעה ובזמן הנסיעה של תושבים בין מקום מגוריהם למקומות העבודה והבילוי.
- ד. בהיבט הסביבתי, עירוב שימושים תורם להפחתת השימוש בכלי רכב פרטיים. מכיוון שהמרחב המעורב נמצא בשימוש פעיל לאורך רוב שעות היממה, הוא תורם לניצול יעיל יותר של תשתיות.
- ה. תומך ציפוף, מייתר הפרדה בין השימושים השונים, ובכך תורם לשימוש אינטנסיבי ויעיל יותר במשאב הקרקע.

◆ **ערבות הדדית**

ערבות הדדית מתייחסת לאחריות של הקהילה כלפי כל אחד מחבריה, ושל כל אחד מחברי הקהילה כלפי הכלל. ערבות הדדית עלתה כאחד הערכים המרכזיים שחשוב שהנגב ישמר ויחזק לאור תכנון ארוך טווח.

◆ **עקרון תכנוני**

כלל אצבע מבוסס ערכים ועקרונות שנועד לכוון את התהליך התכנוני. אחת מן המטרות המרכזיות של תהליך 'נגב 2048' הייתה לנסח ולגבש עקרונות תכנוניים שיסייעו בעיצוב מפת העתיד.

◆ ערי ראשה

עיר ראשה היא עיר הגדולה במידה ניכרת מכל יתר הערים באותה מדינה, ולפחות כפליים מן העיר השנייה בגודלה. היא משמשת לרוב כבירת המדינה, אולם לא תמיד.

◆ פריפריה חברתית

פריפריה חברתית הוא מונח המתאר יישובים או מרחבים חלשים מבחינה סוציו-אקונומית, או שוליים, שאינם בהכרח חלק מהפריפריה הגאוגרפית.

◆ ציפוף

הפיכה לצפוף. התייחסות לציפוף במרחב העירוני כמנוף לפיתוח והתחדשות – כאחד העקרונות המרכזיים של התחדשות עירונית. ציפוף ברמת התכנון והבנייה כולל לרוב – הגבהה של בתים קיימים או הקמה של רבי קומות או מגדלים בשטחים פתוחים בין בניינים, וכמו כן מערך של תשתיות משלימות – פיזיות ואנושיות: ביוב ואספקת מים, תחבורה, חינוך ובריאות.

◆ קהילה

קהילה היא ציבור בעל עניין משותף. ניתן להגדיר קהילה (מהשורש ק.ה.ל) כקבוצה מאורגנת של אנשים, המתגוררת באזור או בישוב מסוים, נהנית מאוטונומיה פוליטית מוגבלת, ומקיימת בתוכה מוסדות שונים (חברתיים, תרבותיים, כלכליים). בין חברי הקהילה מתקיימת מידה של תלות הדדית. מדובר לרוב בהתארגנות דינאמית של אנשים, הרואים במאפיין הייחודי המשותף להם בסיס לסולידריות ופעולה משותפת, ועונים יחד על צרכים הקשורים בשייכות, משמעות, זהות ומעורבות.

◆ שיתוף ציבור

שיתוף ציבור הוא כלי המאפשר לגוף שמשמש בו לקבל החלטות טובות יותר, באמצעות היוועצות עם הציבור המיועד השותפים/ הבוחרים/ מקבלי השירות בתהליכי קבלת החלטות, עיצוב מדיניות ויישומה. שיתוף ציבור הוא אמצעי שנעשה בשנים האחרונות נפוץ יותר ויותר בעולם ובישראל. המונח מתייחס לכלל הגורמים שאותם מבקשים לשתף ושזוהו כבעלי עניין בנושא שלגביו משתפים. העניין שלהם בנושא השיתוף יכול לנבוע מכך שהם משפיעים עליו או מושפעים ממנו. בתהליך שיתוף ציבור משתתפים גורמים החיצוניים למקבלי החלטות ולמבצעי הן בגיבוש המדיניות או בביצועה, בתהליכים כגון: גיבוש תוכנית עבודה, הערכת מצב, גיבוש חקיקה, מסמך מדיניות, שיפור שירות, פרויקטים נקודתיים.

◆ תוכנית הדיור הממשלתית

התוכנית האסטרטגית לדיור לשנים 2017-2048, אשר התקבלה בממשלה בפברואר 2017, מבקשת להכווין את מערכת התכנון להיקפי פעילות אשר ייתנו מענה לצורכי הדיור הגדלים של האוכלוסייה בישראל, זאת בכמות הנדרשת, באיכות מספקת ובמחיר סביר. התוכנית קבעה יעדי פעילות למערכת התכנון, אשר יאפשרו בנייתן של 5.1 מיליון דירות הנדרשות בשנים 2017-2048 על-מנת לספק קורת גג למשקי הבית החדשים שיווצרו בשנים אלה. יעדי התכנון, בסך 6.2 מיליון דירות, נקבעו בהתאם לצורכי הדיור העתידיים, לפחתים במערכת ולמשך שרשרת הייצור, ובהתחשב במחסור הנוכחי ובצורך במלאי תכנוני-אסטרטגי. כל זאת במטרה לאפשר את הבנייה בהיקף ובמועד הנדרשים.

◆ חממה טכנולוגית

חממה טכנולוגית היא גוף עסקי דרכו יכולים יזמים בשלבים התחלתיים ("Seed"), להקים חברה או עסק, לרוב על סמך טכנולוגיה חדשה שנמצאת בשלבי מחקר ופיתוח. בחממה מקבלים היזמים לתקופה קצובה מימון וכן סיוע בניהול, בשיווק ובאדמיניסטרציה, עד שיוכלו להגיע למוצר מסחרי עצמאי או לגייס הון ממשקיעים נוספים. כמו כן מסייעת החממה ביצירת קשרים עסקיים ואסטרטגיים עבור היזמים ובגיוס השקעת המשך. כל זאת תמורת חלק מהבעלות על החברה. שלב החממה כרוך לרוב בסיכון כלכלי רב, אך בהתאם לכך גם התמורה מהצלחה של חברה בשלב זה היא גבוהה.

2. "המדרם" לתכנון הנגב

א. ערכים מנחים

במסגרת גיבוש הנייר, הוגדרו שבעה שדות ערכיים הנמצאים בלב ההליך התכנוני:

- ◆ **הנגב כמרחב לשינוי** – הנגב הוא עתידה של מדינת ישראל. בנגב קיימים נכסים קהילתיים, תרבותיים, חברתיים, סביבתיים וכלכליים שהינם בעלי פוטנציאל אדיר. ככזה, הנגב מעודד **אקטיביות** ומאפשר דינמיות, **שינוי ותקווה**.
- ◆ **מגוון אנושי כחוזקה** – הנגב מכיל **מגוון של אוכלוסיות וקהילות**. כאשר מתקיימת **רב תרבותיות ושותפות**, וכאשר שורר **כבוד** בין הקהילות השונות, הגיוון מהווה **עוצמה** ומייצר שלם שגדול מסך חלקיו.
- ◆ **תרבות מקומית כעוצמה** – לנגב תרבות מקומית ייחודית: היא שמה את **האנושיות, המשפחתיות והקהילתיות** במרכז, היא נותנת מקום **למגוון אנושי** ומתייחס אליו **בחום** ובאופן **אותנטי**, "ללא מסיכות". התרבות הזו מהווה נקודת חוזקה משמעותית – היא מייצרת **חוסן קהילתי**, ותחושה של **חום, פתיחות** וזמינות כלפי חוץ.
- ◆ **הנגב כמרחב למעורבות** – מתוקף מאפייניו הייחודיים, ובכדי לממש את הפוטנציאל העצום הגלום בו, חשוב לטפח את הנגב כמרחב שמייצר **סולידריות, אכפתיות, ערבות הדדית**, ומעודד **מעורבות אזרחית** בשיתופי פעולה.
- ◆ **הנגב כמרחב מדברי** – האופי המדברי של הנגב – המרחבים הפתוחים, הנופים – הוא נקודת חוזקה מרכזית. המדבר נותן מקום **לחיבור לטבע**, ומאפשר **שקט, חופש והשראה**. כדי להמשיך להנות מהאיכויות הללו, יש להנגיש אותן לקהלים נוספים, ולצד זה לשמר, לחזק ולטפח את המאפיינים המדבריים.
- ◆ **הנגב בראי המדינה** – לאורך ההיסטוריה של מדינת ישראל ועד היום, החיים בנגב טומנים בחובם אלמנט מהותי של **שליחות ישראלית**. עכשיו, יותר מאי פעם, לפיתוח ושגשוג הנגב תפקיד מכריע בעיצוב עתידה של מדינת ישראל.
- ◆ **"מדרום תצא חכמה"** – בנגב טמון פוטנציאל אדיר להוות **מודל לחיקוי** כמוקד משמעותי ל**חדשנות** וליזמות בתחומים השואבים ממאפייניו הייחודיים, כדוגמת המדבר.

ג. עקרונות תכנוניים

10 עקרונות תכנוניים מרכזיים:

1. חיבור בין קהילות ורשויות

יצירת שיתופי פעולה לפיתוח הנגב, ופירוק המתחים (בין המועצות לערים, בין עסקים לרשויות ובין המגזרים השונים), לצד יצירת רובד שלטוני אזורי במטרה לחזק כל קהילה ואת האחדות ביניהן.

2. כלכלה מחברת

חיזוק החוסן הכלכלי של האזור נשען על יחסי גומלין כלכליים חזקים בין הקהילות השונות בנגב. יש להטמיע תפיסה אזורית זו באמצעות תכנון הרוחם את היתרונות היחסיים המשותפים: יוצר שיתופי פעולה עסקיים, מקדם עסקים מקומיים ומייצר פתרונות תעסוקה נוספים.

3. התחדשות עירונית ופיתוח מטרופולין באר שבע

עתיזו של האזור תלוי ביכולתם של היישובים העירוניים בנגב לספק איכות חיים גבוהה לתושביהם. כחלק מתפיסה זו לבאר שבע ולמרחב המטרופוליני סביבה יש תפקיד מרכזי בהפיכתו של הנגב למרכז החדש של ישראל. על כן יש לקדם באופן משמעותי התחדשות עירונית בדגש על התחדשות מרכזי הערים בנגב, ועל פיתוח באר שבע כמטרופולין המשרת את כלל האזור.

4. פיתוח יזמות בנגב

יכולת האזור למצות את הפוטנציאל האדיר הטמון בו תלויה במידה רבה בעוצמתה והיקפה של קהילת היזמים המקומית. על כן יש לפעול כדי לפתח ולהרחיב קהילה זו באמצעות חיזוקם של היזמים והעסקים הקטנים בנגב, חינוך ליזמות מקומית בכלל מוסדות ההשכלה בנגב, ויצירתן של פלטפורמות המעודדות יזמות.

5. ניצול היתרון היחסי האקלימי של הנגב

הפיכת הנגב למרכז בינלאומי שממנו תצא הבשורה בתחומי חדשנות במים, אנרגיה מתחדשת, פסולת, ובנייה ירוקה, ובפרט בתחום ההתמודדות עם תופעת המדבור. לצורך כך יש לפעול ליצירתם של מו"פים לצד עידוד תעשיות המקדמות טכנולוגיות בתחומים אלו. אלה עשויים להפוך את הנגב לאזור בעל יתרון בינלאומי בתחום.

6. חדשנות בתרבות

הקמת מסגרות המקדמות חדשנות בתחומי היצירה והתרבות המקומית.

7. חיזוק החינוך וההכשרה למקצועות העתיד

חיזוק החינוך הדיגיטאלי והטכנולוגי ככלי למוביליות חברתית, בדגש על אוכלוסיות מודרות.

8. שימור והנגשת ערכי טבע

יצירת תוכניות לשימור הטבע תוך פיתוח תיירות המנגישה באופן בר-קיימא את אוצרות הטבע הייחודיים לאזור ספר מדבר.

9. ציפוף ופיתוח הקיים

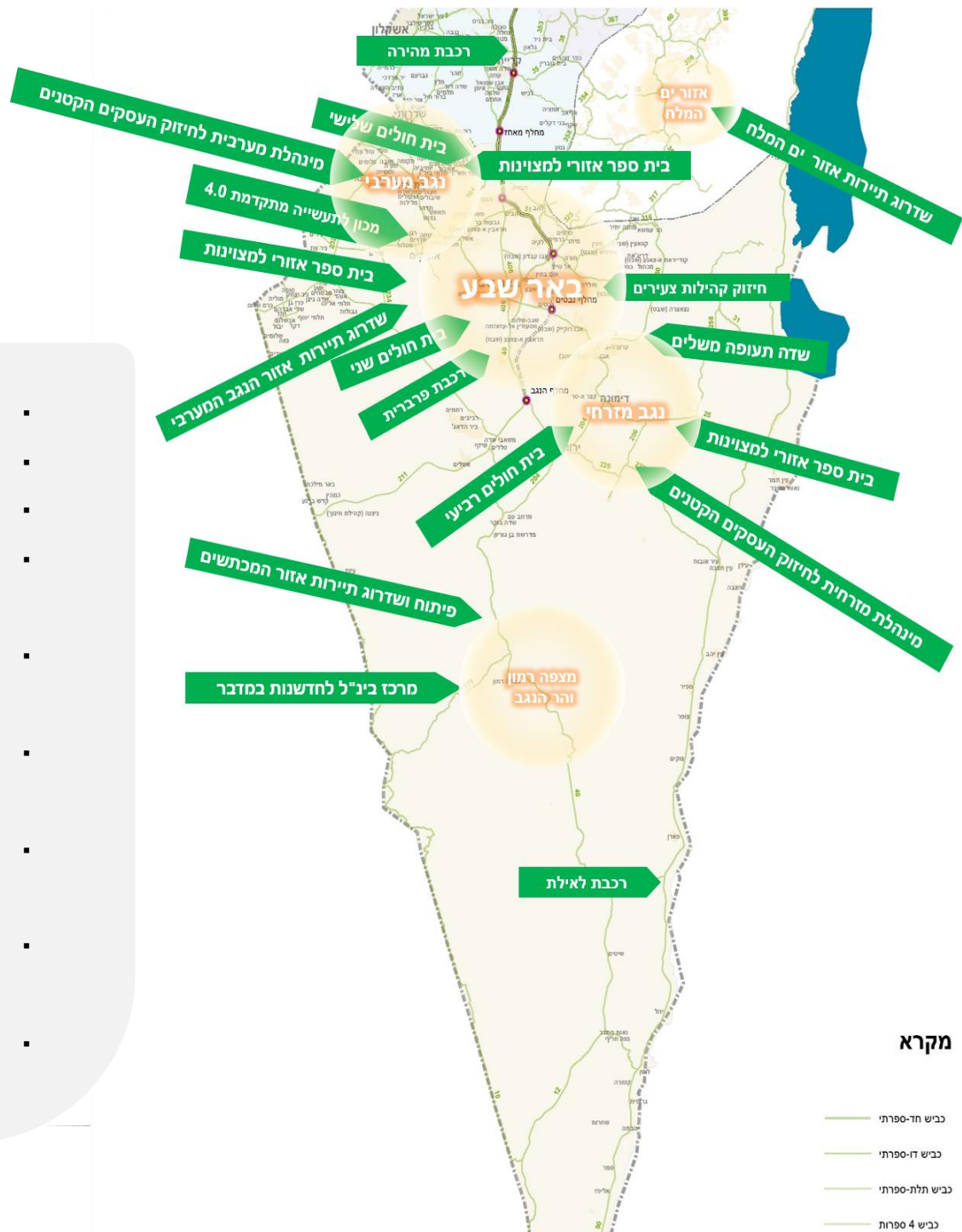
יש לפעול לפיתוח ההתיישבות הקיימת ולציפוף הערים הקיימות ולשמור ככל שניתן על השטחים הפתוחים. בין היתר, מתוך תפיסות של התחדשות עירונית וסביבה ברת-קיימא.

10. פיתוח נכסי תיירות קיימים כמוצר תיירותי

שגשוג של תיירות מקומית-אזורית, בדגש על חיזוק התיירות הבדואית
עקרונות תכנוניים נוספים: חינוך דור העתיד, תחבורה מקשרת, שיפור השירותים, הגיל השלישי, תעשייה וסביבה, תיירות בדואית, דיור בנגב, אנרגיה מתחדשת

ג. מנועי הצמיחה

מפת מנועי הצמיחה

- 3 בתי חולים חדשים
- 3 בתי ספר אזוריים למצוינות
- מרכז בינ"ל לחדשנות במדבר
- מכוני לתעשייה מתקדמת- מאיץ לתעשייה 4.0
- "נתב"ג 2- נמל תעופה בינ"ל משלים
- 2 מינהלות אשכוליות לפיתוח וחיזוק עסקים קטנים
- פיתוח ושדרוג נכסי תיירות מקומיים ב-3 מוקדים
- תחבורה ציבורית מחברת- מערך רכבות פרביריות ומהירות
- קהילות צעירים כמנוע צמיחה

מקרא

- כביש חד-ספרתי
- כביש דו-ספרתי
- כביש תלת-ספרתי
- כביש 4 ספרות

פירוט מנועי הצמיחה

תעסוקה

תחום התעסוקה הינו אחד התחומים המשפיעים ביותר על סוגיות של פיתוח כלכלי וצמיחה דמוגרפית. כלכלת הנגב נשענת באופן משמעותי על מגזר התעשייה המסורתית. מאפיינים אזוריים נוספים, הם פלח מצומצם יחסית של עסקים קטנים ובינוניים, אחוז גבוה של שכירים ביחס לעצמאיים ושכר ממוצע נמוך ביחס לאזורים אחרים בישראל.

א. מנהלת אזורית לפיתוח וחיזוק עסקים זעירים, קטנים ובינוניים

ממחקר שפורסם לאחרונה עולה כי ב-10 מתוך 12 ערים באזור הדרום, חלה עלייה באחוז העסקים בסכנת סגירה וכי הדרום נמצא בראש רשימת האזורים המסוכנים לעסקים בארץ. לפי נתוני הלמ"ס אחוז העצמאיים מתוך סך המועסקים באזור הנגב (קו קריית גת דרומה) הינו קטן ב-70% מהאחוז הארצי. נתונים אלו מתווספים לנתון עגום לפיו פלח העסקים הקטנים והבינוניים בנגב ביחס הנו המצומצם ביותר בהשוואה לאזורים אחרים.

עתידו של שוק התעסוקה בנגב תלוי בין היתר ביכולת הצמיחה של המגזר העסקי ובפרט, ביכולתם של עסקים קטנים ובינוניים לשגשג ולצמוח ועל ידי כך, למנוע מצב בו שוק התעסוקה תלוי באופן מסוכן במספר מועט של ענפי שוק, ועל ידי כך להפוך למנוע צמיחה משמעותי של האזור.

לצורך חיזוק העסקים באזור אנו רואים ערך משמעותי בהנחת תשתית ביצועית אזורית – **מנהלת פיתוח עסקים מקומיים** – בעלת שלוחות מקומיות בשותפות עם הרשויות המקומיות, יחד עם משרדי הממשלה והקרנות הפילנטרופיות (לפחות בהתחלה). המנהלת באמצעות הרכזים המקומיים שלה תהווה כתובת one-stop shop לבעל העסקים או היזם המקומי ותאפשר להם:

- ◆ לקבל מענה משלים למענים הניתנים כיום על ידי ה"מעוף", מט"י, אגף רישוי העסקים ועל ידי גופי תעסוקה אזוריים ומקומיים נוספים ויכווין בצורה חכמה לקבלת שירות מנותני השירות השונים.

- ◆ תסייע לבעלת העסקים למצוא את אפיק האשראי הבטוח והנכון ביותר עבורה.
- ◆ הרכז יהווה עוגן קהילתי, שמכיר היטב את המשאבים הקהילתיים וקשוב לצרכים המקומיים וכך יתעל משאבים וידע מקומי לטובת העסק ולטובת היישוב.
- ◆ יסייע לבעל העסקים לנווט בסבך הרגולטורי ולהתגבר עליו.
- ◆ יכיר את תוכניות הפיתוח המקומיות ויסייע לבעל העסקים להבין את הפוטנציאל הכלכלי של השוק המקומי וכן את ההזדמנויות העתידיות.

ב. הקמת מאיץ לחדשנות תעשייתית – חיזוק ושימור התעשייה

התעשייה הדרומית מהווה נדבך חסר תחליף בכלכלת האזור ומונה 1,060 מפעלים ובתי מלאכה, המהווים כ-8% מסך מפעלי התעשייה בישראל. התעשייה הינה המעסיק הגדול ביותר בדרום,

לאחר המגזר הציבורי, ומועסקים בה 79,000 עובדים ישירים, וכן היא מייצרת עוד כ-250,000 משרות באופן עקיף.

המכירות השנתיות של התעשייה בדרום עומדות על 85.15 מיליארד ₪, מתוכן מייצאת התעשייה כ-49%, השווים ל-42 מיליארד ₪ בשנה, והמהווים 25% מסך היצוא התעשייתי. יחד עם זאת, התעשייה המסורתית בנגב ומחוצה לו, נמצאת בתהליך מתמיד של התייעלות כלכלית וצמצום המועסקים בה.

עידן התעשייה החדש (4.0 Industry) מציב אתגרים משמעותיים לתעשייה בהיבטים שונים: החל מהמחסור הצפוי בכוח אדם מוכשר ומיומן טכנולוגית, דרך סוגיות של שינויים טכנולוגיים בתהליכי הייצור וכלה בהיבטים של גלובליזציה ותחרות בינלאומית שאף הם משפיעים במידה ניכרת על מידת השפעתה הכלכלית של התעשייה על האזור.

לצורך כך, אנו מציעים כי הנגב יהווה חוד החנית המחקרית שתסייע למדינת ישראל להתמודד עם השינויים הצפויים במגזר התעשייה בישראל ובעולם. המאיץ לחדשנות תעשייתית יאפשר לתכנן את המעבר של מגזר התעשייה בדרום לעידן התעשייתי החדש, תוך דגש על הפיכתה של התעשייה הנגבית לחלוצה בתחום זה, תוך דגש על הפיכת הנגב לתחרותי ברמה הבינלאומית, תוך העלאת אחוזי הפריזון, כמו גם הכשרת כוח האדם מהנגב והתאמתה לעידן התעשייתי החדש.

ג. מרכז חדשנות בינלאומי לפיתוח פתרונות לעולם המתפתח: התמחות במדבור

החל מתקופת הנבטים, דרך אורח החיים הבדואי ועד למפעל נטפים שבנגב, תושבי אזור הנגב, כאזור מדברי מועט משקעים, נאלצו לפתח פתרונות טכנולוגיים חדשניים בני זמנן אשר אפשרו להם להעמיק את אחיזתם בקרקע ולהקים קהילות פעילות ומשגשגות. הצירוף של סביבה מדברית מאתגרת יחד עם הצורך בפתרונות ברי-קיימא, בשילוב עם מו"פ טכנולוגי השם דגש על סוגיית החיים באזורים מדבריים, יש בו בכדי להפוך את הנגב לאזור משגשג וייחודי. לאור התפשטות המדבור בעולם ולאור הצורך הגובר בעולם לפתרונות ברי-קיימא וחדשניים בעולם המתפתח, אנו מאמינים כי מרכז חדשנות בינלאומי בתחום זה, יש בו לא רק כדי לסייע לצמיחתו של האזור, אלא להפיכתו של האזור לאבן שואבת ברמה הבינלאומית.

מרכז החדשנות לפיתוח פתרונות לעולם המתפתח בדגש על מדבור, יוכל להשפיע על אורח חיי הקהילות באזור, החקלאות ושימושי הקרקע והמים, ניצול מקורות אנרגיה מתחדשים כמשאב מקומי טבעי, הפיכתו של האזור לאזור תחרותי בתחום זה תוך סיוע למדינות העולם המתפתח ובפרט למדינות המזרח התיכון שעשויות להפוך לשותפות טבעיות ליוזמה פורצת דרך זו.

ד. נמל תעופה בינלאומי שני בנבטים

קיימת אי ודאות גדולה לגבי שוק התעסוקה העתידי וישנה הסכמה כללית של מומחים מהעולם כי אנו נמצאים בעיצומם של שינויים גדולים בשוק התעסוקה וכי ב-30 השנים הבאות נחוש באופן ממשי שינויים אלו. משום כך, יש צורך גדול ביצירתן של אלטרנטיבות תעסוקתיות משמעותיות וחסיונות יחסית, אשר עשויות להוות תחליף לתמהיל התעסוקה הנוכחי באזור.

אחד העוגנים המשמעותיים שנמצא בידיה הבלעדיות של הממשלה הוא בהחלטה היכן יש להקים את נמל התעופה המשלים לנתב"ג. אנו מאמינים כי צו השעה זורש להקימו בנגב. הקמתו של הנמל בשטח שדה נבטים תביא לקפיצת מדרגה משמעותית בתחומי רבים: פיתוח וחיזוק התעסוקה, המסחר והתיירות בנגב ודרום – שדה התעופה יספק 10,000 מקומות עבודה

חדשים, זאת בנוסף לעשרות אלפי מקומות עבודה באופן עקיף. ההערכה היא כי על כל משרה ישירה במל ייווצרו 3 משרות חדשות במעגלי משנה. שדה תעופה בנבטים יביא לגידול בתחומי התיירות הייחודים לאזור הנגב - תיירות מדברית בדואית, תיירות לצורכי מרפא ותיירות טבע בים המלח. הנמל ימצב את הנגב כמרכז חיים כלכלי, מסחרי ותיירותי ויאפשר פיתוח תשתיות תחבורתיות - הכפלת קו הרכבת לכאר שבע והארכתו לאילת והארכת כביש 6 עד לצומת שוקת - כל אלה ועוד יקרבו את הנגב למרכז הארץ וירחיבו את אפשרויות התעסוקה לתושבי הנגב העוסקים בתחומים מגוונים רבים שאין אותם בהיצע רחב בנגב.

ה. פיתוח נכסי תיירות מקומיים כמנוע צמיחה

בשנת 2048 צפוי ענף התיירות להוות מנוע צמיחה עולמי בין היתר בשל נגישות הולכת וגוברת, מחירים מוזלים למעבר בין מדינות וכן בשל שינויים צפויים בתרבות הפנאי והבילוי. לצורך חיבור למנוע צמיחה זה קיימת חשיבות כבר היום במינוף הנכסים הקיימים והייחודיים של הנגב תוך דגש מיוחד בחיזוק ושדרוג התשתיות הקיימות.

תחום התיירות בנגב נמצא באחריות שני שחקני מפתח מרכזיים: משרד התיירות אזור פועל באופן בלעדי לקידום תיירות החוץ לנגב והרשות לפיתוח הנגב אשר מתרכזת בפיתוח וחיזוק תחום תיירות הפנים ושיפור המוצרים התיירותיים והפיכתם לאטרקטיביים לתיירות החוץ. כאשר לשדרוג המוצרים התיירותיים והתאמתן לתיירות חוץ, מתגבשות מספר יוזמות אשר במסגרתן מתכננים את אופני השדרוג והפיתוח של מוצרי התיירות והפיכתם לאטרקטיביים ומגוונים יותר לתייר הבינלאומי. בין מוצרי התיירות הקיימים ניתן למצוא מוצרים מקטגוריות שונות: תיירות מדבר, תיירות בדואית, תיירות עירונית והתיירות במרחב הכפרי. בין מוצרי התיירות המוצעים - נופי המדבר, דרך הבשמים, ארץ בראשית וארץ המכתשים. מהלכים אלו מגובשים על ידי משרד התיירות, חל"י, ישראל צומחת, ישראל 2048. בשלב זה, שדרוג המוצרים התיירותיים, מתרכזים בעיקר ב"אריזת" המוצרים התיירותיים, תוך התמקדות בהגדרת המוצר כך שיהיה מגוון ויספק מענה כולל לצרכי התיירים, כגון חבילות תיירות דומות לחבילות של שכנותינו הערביות וכן יציעו מגוון רחב של מקומות לינה איכותיים. דגש חשוב נוסף עליו שמים דגש התוכניות המוצעות הן בחיזוק מעגלי ההשפעה של עסקים כתוצאה מהפעילות העסקית במגזר התיירות, כמו גם בשיווק המוצרים התיירותיים המוכרים (ים המלח, אילת והערבה) לחו"ל.

יחד עם זאת, פחות דגש הושם בחיזוק תשתיות אשר עשויות לסייע בשדרוג מוצרים תיירותיים אלו. משום כך, מתרכז מנוע הצמיחה לתיירות בשיפור התשתיות הנדרש לצורך חיזוק המהלכים הקיימים לשדרוג המוצרים התיירותיים ובפרט בסוגיית ההנגשה הפיזית והווירטואלית של נכסי הטבע הקיימים:

1. **תשתית תחבורתית ממוקדת תיירות:** בפרט, תכנון תחבורתי ציבורי ופרטי אשר יגיש את הנכסים התיירותיים ויותאם לעונות השנה. למשל, קו תחבורה ציבורי חדש מבוסס אוטובוסים היוצא ממלונות ים המלח באופן סדיר ומותאם למסלולי הטיולים הרגליים (מתוכנן בהתאם לנקודות הכניסה והיציאה מהמסלולים). במסגרת חיזור תשתית זו יש לפעול לשדרוג מסלולי הטיולים הרגליים והרכובים (טיולי ג'יפים).
2. **הגבלת שימושי הצבא:** שטחי אש, בסיסים ושטחים באחזקת צה"ל - מעל 60% משטחו של הנגב נמצא בשליטת צה"ל (ראו דוח מבקר המדינה שנת 2010 ודוח תקציב מערכת

הבטחון של אלוף במיל יוחנן לוקר). רבים מהשטחים בשליטת הצבא אינם בשימוש הצבא וניהול נכון שלהם עשוי להרחיב את היצע המוצרים התיירותיים באזור, להנגישם ולהפוך את התיירות המדברית לידידותית ובטוחה יותר. שילוט.

3. **הגברת מעורבות המגזר הפרטי:** יצירת תשתיות מתאימות לחיזוק מעורבותו של המגזר הפרטי במינוף והנגשת נכסי התיירות הקיימים.

בריאות

סוגיית המחסור בשירותי בריאות בנגב ממשיכה להוות חסם מרכזי בהמשך צמיחתו והתפתחותו של האזור וממשיכה להעיב על איכות חייהם של תושבי האזור ולמנוע מהאזור לממש את פוטנציאל הצמיחה שלו.

לצורך צמצום הפערים בתחום הבריאות יש לפעול לקידום מספר אפיקים:

1. שירותי רפואה- בתי חולים חדשים

סוגיית המחסור בשירותי בריאות בנגב ממשיכה להוות חסם מרכזי בהמשך צמיחתו והתפתחותו של האזור וממשיכה להעיב על איכות חייהם של תושבי האזור ולמנוע מהאזור לממש את פוטנציאל הצמיחה שלו. משום כך יש לפעול בכדי לקדם 3 בתי חולים חדשים עד שנת 2048 ומתוכם, לפעול במיידית להקמת בית חולים נוסף בנגב כפי שמתחייב מהחלטת הממשלה. בספטמבר 2014 התקבלה החלטת ממשלה (החלטה 2025, סעיף 47) להקמת בית חולים ציבורי נוסף בבאר שבע. ההחלטה התקבלה לאור הצורך לתת מענה לתחזית גידול האוכלוסייה, צמצום הפער בין המצב בדרום למצב הארצי, מעבר של מחנות צה"ל לנגב ומתוך כוונה כללית לחזק את יישובי הדרום. לשם כך הוחלט להקים ועדת היגוי להקמת בית החולים, בראשות מנכ"ל משרד הבריאות ובהשתתפות נציגים ממשרד הבריאות ומשרד האוצר. בפברואר 2016 החלה לפעול ועדת ההיגוי וגיבשה מתווה לתכנון ראשוני אשר הוצג לרשות. נכון ליולי 2017 ועדת ההיגוי מגבשת מודל הפעלה ומימון, אך טרם הוקצו תקציבים ולא קמה ועדת מכרזים משותפת למשרד האוצר והבריאות שתוציא את המכרז לפועל.

אנו רואים חשיבות עצומה בשיפור תשתיות הבריאות בנגב כמנוע חיוני לפיתוח האזור בשנים הקרובות. ובפרט, חיזוק הרפואה בקהילה וחיזוק תשתיות בתי החולים. בהתאם להחלטות הממשלה בנושא, יש לקדם בטווח הזמן המידי הקמתו של בית חולים נוסף בבאר שבע, תוך תכנון כוח אדם רפואי מתאים והכשרתו. ובנוסף, יש לבחון את הקמתם של שני בתי חולים נוספים באזור עידן הנגב וכן באזור דימונה, לקראת שנת היעד. הקמתן של תשתיות הכרחיות אלו, יש בה בכדי לצמצם את פערי הבריאות ולשפר תשתית חיונית זו לטובת תושבי האזור ותושביו העתידיים. ביה"ח יהווה גם עוגן תעסוקתי-כלכלי גדול אשר יסייע בקפיצת המדרגה הכלכלית של האזור ויכין אותו לקראת העתיד.

2. הקמת רכבת מחברת בין הישובים בנגב

בראי הגידול הצפוי במספר התושבים בנגב בשנת 2048 ל-1.6 מיליון תושבים ובצורה נרחבת יותר בראי הגידול הרצוי והנדרש באוכלוסיית הנגב ליצירת מרכז חיים חדש ומשגשג – 3.5 מיליון איש, קיימת חשיבות קריטית לנגישות תחבורתית בתוך המרכז. התחבורה העתידית נדרשת לתת מענה לנגישות הן בין הישובים בתוך עצמם ולערים קרובות והן בין הישובים והערים לעיר המטרופולין – באר שבע. לצורך כך, נדרש כבר היום לקדם תכנון וביצוע של קווי רכבת קלה/ מערכת הסעת המונים פשוטה וטכנולוגית אחרת בתוך המרכז החדש בנגב. קווי תחבורה בעלי חשיבות מרכזית לדוגמא:

- ◆ קו רק"ל ראשון בב"ש עבור מעבר צה"ל לנגב: ב"ש-גב-ים-עומר-קריית המודיעין-צומת שוקת- מיתר-חורה-לקייה.
- ◆ קו רק"ל רהט – באר שבע
- ◆ קו רק"ל יישובי מערב הנגב (מועצות אזוריות אשכול, שער הנגב, שדות נגב) – אפקים – באר שבע
- ◆ ***רק"ל בתוך באר שבע - קיים כבר בתכנון

חינוך וקהילה

ח. פיתוח מסגרות חינוך מגוונות בדרום: דגש על תחום טכנולוגי, סייבר, אומנויות.

בפתח המאה ה-21, השתנו כמעט כל אורחות חיינו. שינויים אלו השפיעו עמוקות על רבים, על החברה והתרבות. למרבה הפלא שינויים אלו כמעט שלא השפיעו על תהליכי הלמידה וההוראה הממוסדים הבאים לידי ביטוי בעיקר בבתי הספר. ככל שהפער בין רמת הטכנולוגיה בסביבת בית הספר לרמתה בבית התלמיד הולך ומתרחב, בית הספר מאבד את הרלוונטיות שלו בעיני התלמידים שהלמידה המשמעותית שלהם מתרחשת מחוצה לו. במהלך השנים הושקעו משאבים לא מעטים במיזמים המשלבים טכנולוגיה בחינוך, אולם בשונה מהטמעת טכנולוגיה בתחומים אחרים, כמו בדפוס, בבנקאות או ברפואה, לא נוצרה טלטלה בתחום החינוך בעקבות הטמעה זו. הטכנולוגיה שהוטמעה הפכה למגבר של המבנים ושל תהליכי ההוראה והלמידה הקיימים ולא הביאה לשינוי הפרדיגמה המתבקש. אנו רואים חוסר הלימה בין מערכת החינוך לעולם התעסוקה המשתנה, למיומנויות והצרכים הנדרשים בעולם החדש.

הפער קיים ביתר שאת באזור הנגב בו האלטרנטיבות למסגרות חינוכיות הינן מצומצמות יותר ותלמידים רבים מוצאים את מקומם במסגרות ייחודיות חוץ אזוריות. אנו קוראים לראות את הנגב כהזדמנות לפתח ולייצר מסגרות חינוך ייחודיות, אשר יותאמו מחד לעיר הסייבר והחדשנות, יאיישו את המשרות הקיימות ויהוו עתודה חברתית מנהיגותית ומקצועית. מטרת יוזמה זו היא לפתח מסגרות ומוסדות חינוכיים חדשים אשר יסייעו בהיווצרותה של פדגוגיה חדשה שתואמת את השינויים העמוקים שהחברה שלנו עוברת. ותכין את דור העתיד לעידן החדש.

ט. **צעירים כמנוע צמיחה חברתי כלכלי**

אוכלוסיית הצעירים ככלל מהווה מנוע צמיחה דמוגרפית-חברתית-כלכלית משמעותי. בשנים האחרונות, בניגוד לתדמית הרווחת, אזור הנגב חווה מגמת הגירה חיובית ורבים מן התושבים החדשים המצטרפים למשפחת הנגב הם זוגות ומשפחות צעירות. בשל הקושי הקיים באזור "מרכז הארץ" לספק דיור בר השגה המתאים לפרופיל הכלכלי של צעירים, עתידה מגמה זו להתרחב וטומנת בחובה הזדמנויות פיתוח אדירות לאזור. יחד עם זאת, ללא אפשרויות תעסוקה מגוונות וללא תשתיות אזרחיות, קהילתיות ותרבותיות מתאימות, עשויה מגמה זו להפוך למשקולת שיש בה לפגוע בהתפתחות העתידית של האזור. בכדי לממש בצורה מיטבית את פוטנציאל הפיתוח שנמצא במגמה זו, על אזור הנגב והגליל, המשוועים לאוכלוסייה זו, להציע 'מוצר' אלטרנטיבי איכותי שיאפשר לצעירים לבחור לבנות את ביתם באזורים אלו. בשנים האחרונות אנחנו עדים להיווצרות מסה קריטית של צעירים המחפשים אלטרנטיבה ורואה בנגב מרחב בו ניתן לממש איכות חיים אלטרנטיבית וברת השגה.

המהלך הרצוי

אלפי צעירים יבחרו להקים את ביתם בנגב, לחזק את סצנת התרבות, להשתלב במשרות ולבנות את שווקי העבודה המתקדמים ביותר כמו גם את הצמיחה העירונית, ובכך להפוך למנוע צמיחה משמעותי ומרכזי. כיום, צעירי הנגב הם יותר אקטיביים ומבקשים לקחת חלק בעיצוב פני העתיד וכן להתאימו על פי צרכיהם. **לשם כך נדרש לפעול בכיוונים הבאים:**

◆ **עידוד מנגנונים המאפשרים התנדבות ומעורבות אזרחית**, לצד התנסות מקצועית ועשייה חברתית לצורך בנית החוסן הקהילתי והחברתי ויצירת מחויבות של צעירים הנגב לאזור ולתושבים.

◆ **השקעה, עידוד ופיתוח בעוגני תעסוקה ומעגלי תעסוקה משלימים** הנמצאים בהלימה עם צרכי הצעירים באופן שיספק מענה לאתגרי תעסוקת העתיד ובהלימה עם האתגרים האזוריים השונים, תוך מיצוי המשאבים הקיימים באזור.

◆ **השקעה בקהילות של צעירים ככלל ובקהילות יזמות של צעירים בפרט:** תמיכה בקהילות צעירים הרבות הקיימות בנגב ועידוד "קהילות יזמה" צעירות בערים הנבחרות ותמיכה שנתית ב- 8-10 קהילות משמעותיות הפועלות להשאיר סטודנטים צעירים.

◆ **חיזוק תשתיות ותמיכה במסגרות הקיימות הפועלות לקידום צעירים בנגב:** מרכזי צעירים, פורום ארגוני הצעירים בנגב, עמותות וגופים המסייעים לצעירים.

◆ **השקעה בחינוך למצינות לצד חשיפת צעירים** הלומדים במוסדות ההשכלה הגבוהה להזדמנויות הקיימות בנגב ולתחומי הליכה של עולם התעסוקה העתידי

